

Z. W.

SPOMENICA POSVEĆENA RADOVANU IVANČEVIĆU

Opus Radovana Ivančevića i njegovo svestrano djelovanje potvrđuju tezu da je interpretacija likovnih djela njihovo ponovno stvaranje, da se misija povjesničara umjetnosti može usporediti, u kreativnom smislu, s onom slikara, kipara, arhitekta. Ivančević je empiričar s urođenim darom da u detalju vidi odbljesak cjeline. Imao je Midin dodir: i mala tema koju je interpretirao dobivala je dostojanstvo velike. Iz težnje da se diferencira spram uvriježenih stajališta, stvorio je djelo na prvi pogled heterogenih preokupacija, ali jedinstvenog nerva. Njegov govor i njegovo pisanje uvijek se temelje na originalnom čitanju konkretnog djela, a ne transplantaciji gotovih interpretativnih šablona. Bio je rođeni predavač koji je osvajao široku čitateljsku i, još više, slušateljsku publiku.

Rođen je u Banjoj Luci 1931. godine. Osnovnu školu i gimnaziju pohađao je u Zagrebu. Diplomirao je 1956. na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gdje je doktorirao 1966. godine obranivši tezu "Gotička sakralna arhitektura Istre". Po jasnoći izlaganja, originalnoj interpretaciji tlocrta i prostora istarskih katedrala, samostanskih, zbornih i župnih crkava, bratovštinskih, grobišnih i zavjetnih kapela u Istri, po sveobuhvatnosti morfološke analize tipova njihovih rebrastih svodova, konzola, vanjskih i unutrašnjih elemenata arhitektonske plastike i, konačno, po čitavoj listi riješenih atributivnih i stilskih problema, te po iscrpnom katalogu - to je djelo i danas aktualno, pa bi ga trebalo tiskati premda je Ivančević mislio da ga treba preraditi. Tu je razradio temu koja se poslije provlačila u svim njegovim knjigama i priložima - definiranje razlike između morfološke analize i strukturalne interpretacije.

Godine 1957. postaje asistent na Odsjeku za povijest umjetnosti, potom 1966. docent te redovni sveučilišni profesor. Predavao je ikonografiju i ikonologiju, Srednjovjekovnu i renesansnu umjetnost Hrvatske i Jugoslavije, te Umjetnost XV. i XVI. stoljeća u Hrvatskoj i Europi. Utemeljio je sedamdesetih godina prošloga stoljeća kolegij Vizualna kultura na Akademiji za kazalište, film i TV u Zagrebu, potom i katedru za Vizualne komunikacije na studiju dizajna Arhitektonskog fakulteta. Osim urbanizma, arhitekture i likovnih umjetnosti u užem smislu, drugo područje njegove djelatnosti bila je, dakle, teorija i praksa vizualnih komunikacija. Autor je desetak dokumentarnih i pedesetak animiranih filmova, i dvjestotinjak TV-emisija posvećenih hrvatskoj i europskoj likovnoj baštini, zaštiti spomenika i ambijenta, suvremenoj umjetnosti i problemima interpretacije likovnih djela. Da je HTV bila BBC, serija od 14 filmova i TV emisija "Stilovi - razdoblja - život u Europi od prethistorije do XX. stoljeća" mogla je postati reprezentativan "izvozni proizvod". Zasebnu skupinu tvore serije animiranih element-filmova (četverominutni single-concept film), u kojima je vizualnim govorom interpretirao elementarne pojmove likovnih umjetnosti (perspektive, stilovi, design, starohrvatska umjetnost...), pa je za UNESCO razradio projekt "Razvoj predpismenih grupa društva današnjice putem vizualne edukacije", polazeći od pretpostavke da je vizualni govor univerzalan. Ne čudi stoga što je prva njegova

knjiga bila *Likovna kultura "običnog" čovjeka* (Zagreb 1961). Naime, usporedo s visokoškolskim radom (predavao je na drugom i trećem stupnju, bio mentor magistrantima i doktorandima), zauzimao se za unapređenje i razvoj nastave povijesti umjetnosti i likovne kulture u srednjim školama (seminari za nastavnike i stručni članci). Na natječaju za nastavni program srednjih škola prihvaćen je 1991. godine njegov projekt četverogodišnje nastave što se sada primjenjuje u gimnazijama, ali se postupno uvodi i u druge srednje škole. Objavio je priručnik za sva četiri razreda: *Likovni govor - uvod u svijet likovnih umjetnosti* i trotomni *Stilovi - razdoblja - život*, od prehistorije do 20. stoljeća. Sve to naglašavamo da bismo istaknuli Ivančevićev izvorni pristup teoriji i povijesti umjetnosti. Naprimjer, nasuprot analiziranju uobičajenih osnovnih elemenata likovnog jezika (crta, ploha, svjetlost-sjena, boja) kojima počinju standardni priručnici, a koji ostaju učenicima u domeni apstraktnoga, Ivančević kreće od kompozicije kao od temeljnog izražajnog sredstva kojim je i najlogičnije početi raščlambu svakog likovnog djela, od urbanističkog projekta do predmeta dnevne uporabe. Neponovljiva je dotjeranost kojom je on te lekcije izlagao u pitkim, kratkim TV-emisijama; a pored lakoće izlaganja, djelovanju na najširu publiku nije manje doprinosila njegova naočitost. Te lekcije mogle bi se, bez pretjerivanja, usporediti s glasovitim "glazbenim TV učilištem" Leonarda Bernsteina.

Jednako je originalna i njegova knjiga o vrstama i razvoju perspektive (1996. g.), koju bi trebalo prevesti na strane jezike, za generalnu publiku, bez obzira na to koliko je djela na tu temu napisano u zadnjih dvadesetak godina, i što danas znamo da uobičajena tvrdnja o perspektivi kao ključu renesansne umjetnosti nije netočna ali jest prenatlažena, te da perspektiva nije sustav, nego metoda, tehnika i više zakon iluzioniranja nego zakon stvarnosti.

Na međunarodnom knjižarskom tržištu još zapaženije mjesto mogao bi imati *Uvod u ikonologiju* u knjizi *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (Zagreb 1979), koju je uredio Anđelko Badurina orkestrirajući rad niza izvanrednih suradnika. Ivančevićeva uvodna studija - knjiga u knjizi - jednostavnije nego itko prije njega definira razliku ikonografske analize i ikonološke interpretacije djela kršćanske umjetnosti od II. do konca XVI. stoljeća, tumači razlike zapadne i bizantske ikonografije, analizira pojmove ikonografske topografije (mjesto slike u arhitekturi crkve), izlaže vrste ikonografskih metoda. Karakteristično je pritom da nasuprot klasičnoj warburgovskoj ikonološkoj metodi, koja se u osnovi približava antropologiji, Ivančević ikonologiju definira u prvom redu prema analitičkim instrumentima stila, tehnike i kompozicije ostajući, tako, na dobrim starim Karamanovim linijama. Bio je u načelu stran poimanjima da je umjetničko djelo svojevrsan kolaž koji zrcali socijalno-kulturni kontekst vremena u kojemu je nastalo i nastojanjima da se na nj apliciraju psihoanalitičke kategorije.

Želio je "da uključim u molitve" (kada je saznao da mu namjeravam posvetiti ovaj broj časopisa, koji je toliko respektirao) "jedan poštenu pasus" o njegovoj knjizi *Umjetničko blago Hrvatske*, koja je prva i dosad jedina povijest hrvatske umjetnosti, integralna sinteza njenog razvoja kronološki i teritorijalno. Naša disciplina tu je knjigu dočekala (prešutno) s odobravanjem, ali kao "pregledni" rad, premda je Ivančević u njoj prvi put iznio niz originalnih teza, osobito za područja kojima inače nije posvećivao specijalističke studije, svjestan da svaki generalni pregled nužno pojednostavnjuje pojedinosti. Uvijek je bio konkretan, gradeći svoje poglede na čvrstim vizualnim činjenicama. Njegove "četiri komponente predro-

manike” (djelomice nastale u višekratnom vraćanju na razgovor o poznatim Prelogovim tezama), postat će predmetom osvrta, rasprava i razrada, kao i njegova definicija prijelaza iz predromanike u ranu romaniku, uočavanje gotičkog fermenta u Radovanovoj skulpturi. U toj knjizi on najjasnije interpretira originalnost dalmatinske rane renesanse. Dapače, formuliра pojam “ranorenesansne srednjodalmatinske arhitektonsko-kiparske škole”, koji je postupno analizirao, tijekom nekoliko desetljeća gotovo opsesivnog bavljenja tim fenomenom europskih dometa i dosega. “Ranorenesansna srednjodalmatinska arhitektonsko-kiparska škola”, uvjerljivo dokazuje Ivančević, ima sve prerogative da bude uključena u svaku objektivno napisanu povijest Quattrocenta u Europi, i moći će izdržati kritiku s istim kriterijima po kojima postoje i neosporno se priznaju pojmovi “venecijanska”, “urbinska”, “ferarska”, “lombardska” ili “napuljska škola”.

“Rana renesansa” u našoj se umjetnosti druge polovice 15. st. danas shvaća kao samorazumljiv pojam, a valja reći da mu je priznanje prokrčilo tek Ivančevićevo uporno pisanje, i to u čitavom nizu varijantnih članaka i studija, od njegovih “deset teza o Jurju” 1975. godine. Svaka njegova teza (pa i kada su je nove znanstvene spoznaje popravljale) bila je živa, temperamentna, duhovita. I više će opće znanstvene koristi za hrvatsku povijest umjetnosti proizići iz raspravljanja naše i budućih generacija s Ivančevićevim hipotezama oko Jurja i Nikole Firentinca, oko naše ranorenesansne umjetnosti, naprimjer, nego iz svih disertacija koje ih “pokapaju”, jer – ostavimo po strani sve ono što će otpasti od njegovih strastveno izgovorenih pretpostavki – on je nepogrešivo znao odrediti bit originalnosti i trajnog značenja koje su nacionalnoj i općoj povijesti umjetnosti donijeli šibenska katedrala, trogirski kapela bl. Ivana ili opus arhitekta Stjepana Planića - da spomenem samo neke od njegovih trajnih preokupacija.

Metodičnom i sustavnom interpretacijom šibenske katedrale, naprimjer, on je učinio shvatljivim ono što se prije činilo samorazumljivim a nikad nije bilo jasno izrečeno: da je jedino ona izgrađena samo od kamena (jedinstvo građe); da jedino ona nije zidana, nego sastavljena originalnim načinom od velikih kamenih dijelova klesanih po mjeri” (metoda montaže); da je zbog jedinstva građe i metode montaže ostvareno jedinstvo unutrašnjosti i vanjštine (vanjski volumen i unutrašnji prostor su identični); da je na taj način ostvaren jedini u Europi funkcionalni (a ne kulisni) trolisni zabat, oblik tipičan za renesansu, kao projekcija svodova iznutra; da je provedena apsolutna integracija arhitekture i skulpture, građevine i ikonografskog programa u reljefima i skulpturi; da je na katedrali sv. Jakova ostvareno nekoliko jedinstvenih ikonografskih rješenja: od svoda krstionice do poznatog friza glava - portreta na apsidama. Ivančevićevo poentiranje u aparatu stilskih kategorizacija može dijelom biti osporeno: jedinstvo unutrašnjosti i vanjštine prije će odgovarati gotičkom nego renesansnom arhitektonskom poimanju; ni problem “metode montaže” (u Šibeniku jednako kao u Trogiru) nije tako jednostavan kako bi se na prvi pogled činilo, a pogotovo ne u odnosu na pretpostavljene antičke uzore; problematična može biti i geneza šibenskog trolisnog pročelja, a ikonografski smisao friza glava još uvijek je daleko od rješenja. Ali, nitko te probleme nije otvorio tako jasno, u dahu, uočavajući samu srž originalnosti šibenske katedrale (koju nije uzalud Faust Vrančić smatrao *originalnim izumom*), iznijevši niz plauzibilnih vlastitih rješenja. Činjenica, naprimjer, da je tek Ivančević, nedavno, odijelio Jurjeve autografe od poslije zamijenjenih glava (u restauraciji iza sredine 19. st.) može iznenaditi samo one koji ne znaju za inerciju naše povijesno-umjetničke discipline.

U našoj znanosti tekstovi brzo zastarijevaju, ali ne stoga što bi ih opovrgnuli novi: vremenski hijatus između dvije važnije studije o Radovanu nije bio manji od 30 godina, o Buvini ništa bitno novo nismo rekli od Karamana 1939. godine, da ne spominjemo tolike tematske lakune unutar gotike, baroka, umjetnosti XIX. stoljeća... Naša disciplina mogla je zaista mnogo više profitirati da je s nekim njegovim tezama pravodobno polemizirala. U to sam se uvjerio otvorivši jednom raspravu s Ivančevićem, i to na njegovu opsesivnu temu: mogućnost djelomičnog re-kreiranja izvornog izgleda kapele bl. Ivana Trogirskoga (vidi: "Mogućnosti" 1989/12). Prema dobrom dijelu njegovih priloga disciplina je ostala (prividno) indiferentna, pa im se on stoga s velikom strašću vraćao, prepravljajući i amplificirajući već izrečeno. I kada su pisani metodološki problematično, u konačnom zaključku su točni. Možda mnogo toga neće biti točno u detalju, ali je živo u totalu njegovih procjena. U pravilu svi njegovi tekstovi uporno dokazuju da je hrvatska umjetnost organski dio europskog umjetničkog razvoja i da je u svojim brojnim ostvarenjima imala snagu kreativnog i posve originalnog asimiliranja vanjskih poticaja, te da se u više navrata, u svojim zlatnim minutama, pravodobno uključivala u središnje tokove europske skulpture i arhitekture. Sve je to on iznosio jednostavno do ležernosti, u jasno strukturiranim tekstovima punim govorne izravnosti, pokušavajući predmet svog studija uvijek postaviti u najviše usporedbeno mjerilo.

Karakteristične su za Ivančevićevu metodu njegove ekstemporacije (paralele između projekta Sorokočevićeva ljetnikovca u Gružu i Miesove arhitekture; između Lucićeva ljetnikovca u Hvaru i Planićevih rješenja, ili usporedba zvonika hvarske katedrale s Parmigianinovom Madonnom di collo lungo...), očito kao dug nužnom pojednostavnjenju pred širom publikom. Pokušao je prvi definirati pojam manirističke arhitekture u nas, po mom skromnom sudu na krivim primjerima (što ne čudi jer i drugdje u tom segmentu umjetnosti još uvijek nalazimo definicije bez kontrole), ali taj trag ima itekako smisla istraživati. No, važno je njegovo inzistiranje na poukama koje suvremena arhitektura može naći u renesansnom organiziranju prostora, u racionalizmu projekata dubrovačkih renesansnih ljetnikovaca, njihovu odnosu prema prirodi - sa stanovišta konstrukcije, oblikovanja i po humanističkom sadržaju, što može poslužiti kao metodski pristup odnosa prema prostoru, njegovu korištenju i usklađivanju arhitekture, prometa i prirode danas. Napisao je o modernoj hrvatskoj arhitekturi neke od svojih najsugestivnijih stranica i ocjena. Njegova studija o Stjepanu Planiću nije samo monografski prikaz života i djela jednog od najznačajnijih hrvatskih arhitekata 1930-ih godina, nego i originalna teza o kreativnoj sintezi inače u teoriji i praksi podvojenih smjerova "funkcionalističke i organske arhitekture", po kojoj je zagrebačka škola moderne arhitekture između dva rata bila jedinstven fenomen ne samo europske, nego i svjetske arhitekture. Jednako su dalekosežni Ivančevićevi prilozi o djelima Dušana Džamonje, Miroslava Šuteja, Zlatka Boureka, Dalibora Stošića ...

Baveći se paralelno renesansnom i suvremenom umjetnošću, zadnjih desetljeća sustavno je radio na vrednovanju "fenomena Zagreb 50-ih godina XX. stoljeća". U kôdi knjige *Umjetnost i ideologija* ("Hrvatska likovna kritika 50-ih") brani tezu da je po slobodi apstraktne umjetnosti Hrvatska bila jedina zemlja tzv. socijalističkog bloka u kojoj su pod komunističkim naslovima, od države naručenih spomenika, realizirana visoko kvalitetna djela apstraktne skulpture ("metodom simulacije"), koje su bile ujedno i najveće apstraktne skulpture podignute 50-ih i 60-ih godina u Europi. Zaključuje da sloboda likovnog istraživanja i izraza nije

bila rezultat okolnosti koje su omogućile napuštanje socrealizma, nego u prvom redu posljedica dobro razrađenog i odlučno vođenog projekta hrvatskih, u prvom redu zagrebačkih intelektualaca, teoretičara i povjesničara umjetnosti, kritičara, književnika i likovnih umjetnika na svim likovnim područjima, od animiranog filma do primijenjene umjetnosti i dizajna. Po njemu se taj "zagrebački pokret 50-ih" po općoj relevantnosti - kao "sustvaralački doprinos europskoj kulturi, nezaobilazan u cjelovitoj i objektivnoj povijesti likovnih umjetnosti Europe" - može usporediti s pojavom hrvatske ranoromaničke skulpture i arhitekture u XI. stoljeću, te s fenomenom naše ranorenesansne arhitekture i skulpture druge polovice XV. stoljeća.

Karakteristično je i to što se u svojim radovima nastojao uvijek referirati na maticu hrvatske povijesno-umjetničke discipline, na opuse Ljube Karamana, Cvita Fiskovića, Branka Fučića, i Milana Preloga, posebno, kao i na prinose stranih znanstvenika (Dagoberta Freya, Maxa Dvořaka, Josefa Strzygowskog, Eynara Dygvea) domaćim problemima. Kada komentira privlačne teze Anne Markham Schulz o Firentinčevom "predživotu" u Veneciji, kao jedan od rijetkih znanstvenika koji ih je u cijelosti prihvatio (pogotovo nakon autoričina otkrića Nikoline oporuke u Mletcima 1462), suprotstavlja se njenoj tvrdnji kako je majstor dolaskom u Dalmaciju postao više *imprenditore*, a manje umjetnik. Kao argument navodi da je Nikolino posljednje monumentalno djelo, kip sv. Mihovila na krovu šibenske katedrale, jedno od najboljih. Pritom zaključuje da se Nikolin opus uklapa u Karamanovu tezu o "periferijskoj sredini" koja daje maksimalnu slobodu umjetniku da razvije sve svoje mogućnosti. Karamana u nizu članaka definira kao Rieglova učenika, Dvořakovog sljedbenika, kritičara Strzygowskog, i kreativnog nastavljača "bečke škole povijesti umjetnosti" u teoriji, interpretaciji i zaštiti spomenika kulture, kao prvog hrvatskog povjesničara umjetnosti koji je dao izvoran prilog europskoj teoriji umjetnosti, i to interpretacijom pojmova "granična, provincijska i periferijska sredina". Inzistirao je na tvrdnji da Karamanova "tri pojma" nadilaze regionalne okvire i uključuju se u opću teoriju umjetnosti, poput Wölfflinovih stilskih kategorija. Nastojao je u svakoj prilici valorizirati izvorne prinose domaće povijesno-umjetničke discipline, pa je otkrio i definirao ulogu inače posve zaboravljenog hrvatskog povjesničara umjetnosti Frane Grubića, interpretirajući njegovu bečku disertaciju o Viatorovoj perspektivi.

Uz ostalo, profesor Radovan Ivančević bio je u nizu konzervatorskih pitanja zadnjih desetljeća *vox clamantis* koji je našu široku kulturnu javnost senzibilizirao da bolje shvati svoju spomeničku baštinu i opasnosti što joj prijete. Osobito će značajni biti njegovi tekstovi u kojima jasnim čini ono što danas izgleda tako očigledno - problem "radiusa ozračja spomenika", odnosno prostor oko neke skulpture, građevine, povijesne jezgre, koji je neophodan da bi se sačuvao njihov integritet. Za metodologiju zaštite ti prilozi su iznimno važni, jer je u mnogo slučajeva formalno "zaštićen spomenik" zapravo izgubio svoj okoliš, svoju "buffer zonu", te ostao osakaćen u izvornoj funkciji i djelovanju. To je danas, naprimjer, tema dana raznih UNESCO-vih zaštitarskih tijela (dakle, ne samo u Hrvatskoj gdje ni Zakon o zaštiti kulturnih dobara ne poštuje potrebu zaštitnog prstena oko spomenika ili spomeničke cjeline), jer se pokazuje da je upravo zabrinjavajući broj primjera nekih od najznačajnijih svjetskih lokaliteta, kod kojih je autentičnost izvornog prostornog konteksta u značajnoj mjeri ugrožena novim nesenzibilnim urbanističkim planovima i gradnjama ili infrastrukturnim instalacijama, u njihovoj

najneposrednijoj blizini, odnosno neadekvatnim korištenjem (piramide, atenska Akropola, Köln, Škocjanska jama u Sloveniji, talijanski Eolski otoci, islamski Kairo, Yellowstone Park, da spomenemo samo neke primjere).

Ivančević je mogao biti jednako kompetentan interpret renesansne umjetnosti i projektant regionalnih planova. Paradigmatičan je u tom smislu njegov tekst o Savi kao “prezrenoj rijeci”, pri čemu ne analizira samo njen mogući integrativni potencijal za urbanistički razvoj Zagreba, nego je sagledava u povijesnom pregledu funkcija koje je ona imala sve do južnih granica Slavonije, tijekom stoljeća (od XVII. do početka XX. st.). Dokazuje nizom dalekosežnih sugestija da Savu treba integralno uključiti u planiranje prostora sjeverne Hrvatske. Sabrao je tekstove objavljene samo o temama i problemima Zagreba. Prva od dvije knjige, *Za Zagreb - suprotiva mnogim* (2001. g.) ima petsto stranica pisanih kao u dahu, nesustalim afektom s uvijek jednako uvjerljivom argumentacijom.

Na drugome mjestu jednako argumentirano dokazuje (posebno pledirajući za željeznički promet u jadranskom priobalju) kako se pri projektiranju prometnica uglavnom razmatraju tri prostorne dimenzije, dočim se četvrta, vrijeme, zanemaruje ili izostavlja. Zauzimao se za “organičko vođenje komunikacija u prostoru”, argumentirajući ga izučavanjem načela primjenjivanih u doba renesanse na dubrovačkom području.

Tijekom 90-ih godina bio je glavni urednik svih edicija Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske (uključujući časopis “Peristil”), u kojemu je deset godina obnašao funkciju predsjednika. Osigurao mu je prostor za svakodnevno djelovanje, žive tribine, itd. Bio je likovni urednik prve (“Rano doba hrvatske kulture”) u seriji knjiga “Hrvatska i Europa”, koju je pod egidom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pokrenuo Prof. Ivo Supićić. Izborom ilustracija i prijelomom knjige odredio je stil edicije i visoki likovni doseg prvijenca u kojem je objavio i svoj teorijsko-povijesni prilog o predromaničkoj umjetnosti, koji je zasad ostao bez odgovarajućeg odjeka. Bio je angažiran u radu brojnih stručnih udruženja, u brojnim komisijama (npr. za obnovu šibenske kupole i u UNESCO-voj za obnovu mostarskog mosta, u kojoj je imao - samo nekima će biti poznato - presudnu ulogu u izboru konačnog rješenja) i u drugim društvenim tijelima s područja kulture, znanosti i umjetnosti, arhitekture, urbanizma i zaštite spomenika kulture u zemlji i inozemstvu. Bio je redaktor priloga iz bivše SFRJ za UNESCO-vu “Svjetsku povijest znanosti i kulture čovječanstva” (od VI. do XVI. st.), sudjelovao je u radu UNESCO-ve komisije MAP (Mediterranean Action Plan), bio je član svjetske udruge povjesničara umjetnosti (CIHA), međunarodnog udruženja likovnih kritičara (AICA), udruge za likovni odgoj djece i omladine (INSEA, više godina kao predsjednik hrvatske sekcije). Teško je nabrojiti znanstvene skupove u zemlji i inozemstvu na kojima je imao zapaženu ulogu i nastup.

Vjerovalo mu se jer je našoj disciplini postavio najviše etičke standarde. Dapače, vjerovao je da bi povjesničari umjetnosti trebali polagati Hipokratovu zakletvu. Postigao je da široka publika počne misliti o svojoj spomeničkoj baštini. U tom pogledu je paradigmatična njegova interpretacija mostarskog mosta, koji je baština lokalna, regionalna, nacionalna, univerzalna. Dokazivao je zašto je taj most pao u klimaksu tamošnjega građanskog rata. Jednako je dokazivao i da su oba svjetska rata bila u suštini - građanski ratovi zapadnog svijeta. Iz dopisivanja koje smo vodili, znam da je imao pripremljenu monografiju o trogirskoj Kapeli bl. Ivana (on se uvijek zauzimao za to da je pišemo velikim slovom) i da je trebao

dovršiti još jednu svoju (vjerovao je konačnu) studiju o gotičko-renesansnom stilu u Hrvatskoj i Europi. Negdje bi trebao biti objavljen i njegov članak o doprinosu Jurja Dalmatinca talijanskom Quattrocentu. Iz bolnice mi je, malo pred smrt, najavljivao - nepokolebljivom vjerom u život, održavajući vlastiti duh bez strepnji - tekst s razmišljanjima na temu odnosa "znanosti i kulture" i o "ulozi verbalne komunikacije u znanosti" potaknut raspravom don Živana Bezića u "Mogućnostima" (10-12/2001). Uspio je čak pripremiti prilog za međunarodni simpozij "Religijske teme u likovnim umjetnostima" održan na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu 13. XII. 2003. koji tjedan prije nego nas je napustio. Dosljedan stiliziranju svog životnog okvira i svih svojih poslova i djela, želio je da njegov odlazak s ovog svijeta bude posredovan samo Bachovom glazbom. Nije doživio objavljivanje zbornika radova svojih kolega, prijatelja i učenika koje smo priredili za časopis u kojemu je objavio neke od svojih ponajboljih tekstova, priloga do kojih je najviše držao. Vjerujemo da ovaj zakašnjeli zbornik donosi tek prve znanstvene kamate koje će mu se trajno vraćati.

Joško Belamarić

DEDICATED TO RADOVAN IVANČEVIĆ

The oeuvre of Radovan Ivančević and in general his many-sided activities confirm the thesis that the interpretation of works of art is in fact a recreation of them, that the mission of the art historian can be compared, in a creative sense, with that of the painter, the sculptor and the architect. Ivančević is an empiricist, with an innate gift for seeing intimations of the whole in the detail. His talk and his writing are always based on an original reading of the concrete work, are never mere transplantations of ready-made hermeneutic stereotypes. He was also a born lecturer, who managed to win over a broad reading and listening audience.

He was born in Banja Luka in 1931, and graduated in 1956 at the Art History Department of the Faculty of Philosophy in Zagreb, where he also took his doctorate in 1966 on the basis of the dissertation *The Gothic Religious Architecture of Istria*. In 1957 he became assistant at the Art History Department, and then in 1966 assistant professor and finally full professor. He lectured in iconography and iconology, medieval and Renaissance art in Yugoslavia and Croatia, and the art of the 15th and 16th centuries in Croatia and Europe. In the 1970s he was instrumental in the founding of the Visual Culture department in the Theatre, Film and TV Academy in Zagreb, and then a chair in Visual Communications in the design course of the Architecture Faculty. As well as town planning, architecture and the fine arts in the narrow sense, the other area of his work was, thus, the theory and practice of visual communications. He made a dozen documentary and some fifty animated films, and two hundred TV programmes devoted to the Croatian and European visual arts heritage, the protection of monuments and historic settings, contemporary art and the problems of the interpretation of art works. A number of animated element-films (four minute single-concept films) in which in a visual language he interpreted elementary concepts of the visual arts (perspective, styles, design, Early Croatian art) constitute a unit all by themselves.

His book *The Art Treasures of Croatia* is the first and to date only history of Croatian art that constitutes an integrated synthesis of its development, chronologically and territorially. The discipline in Croatia greeted the book (tacitly) with approval, but as a “survey” work, although in fact Ivančević putforward in it for the first time a number of rather original theses, particularly concerning areas to which he had not otherwise devoted specialist studies, aware that every general review necessarily simplifies details. In this book he gives the clearest interpretation of the originality of the Dalmatian early Renaissance. Indeed, he formulated the concept of the “Early Renaissance Central Dalmatian Architectural and Sculptural School”, which he gradually analysed, over several decades, dealing absorbedly with this phenomenon of a European level of achievement and excellence. This school, Ivančević convincingly shows, has every right to be included into every objectively written history of the Quattrocento in Europe and can withstand criticism formulated according to the same criteria

according to which the concepts of the Venetian, Urbino, Ferrara, Lombardy or Neapolitan schools are unhesitatingly acknowledged.

The Early Renaissance in our art of the second half of the 15th century is taken today as a self-intelligible concept, but it has to be admitted that the way to the recognition of this was cleared only by Ivančević's persistent writing about it, in a whole series of articles and studies, from his "Ten Theses on George the Dalmatian" of 1975 onwards. Every one of his theses (even when they were corrected by new scholarly information) was alive, full of vigour and wit. In a methodical and systematic interpretation of Šibenik Cathedral, for example, he made what had seemed previously to have been taken for granted and yet had never been clearly uttered thoroughly explicable. For example, that it is the only cathedral to have been built of stone alone (unity of material); only it was never put together in the standard masonry manner, rather composed in an original manner of large stone parts cut to order (the assembly technique); that because of the unity of material and the assembly technique, a unity of interior and exterior was created (the external volume and the inner space are identical); that in this manner a functional - and not a stagy - trefoil gable was created that is unique in Europe, a form that is typical of the Renaissance, as projection of the vaulting from inside; that the absolute integration of architecture and sculpture, building and iconographic agenda in reliefs and sculpture had been carried out; that a number of unique iconographic approaches had been put into practice in St James' Cathedral, from the vaulting of the baptistery to the well-known apsidal frieze of heads/portraits.

The stylistic categorisation points that Ivančević made might be partially disputed: the unity of the interior and exterior corresponds rather to the Gothic than the Renaissance architectural way of seeing things; nor is the problem of the assembly technique (in Šibenik as in Trogir) quite as simple as it seemed at first sight, particularly not in connection with the hypothesised ancient models; the genesis of the Šibenik trefoil façade can also present difficulties, and the iconographic point and meaning of the frieze of heads are still far from having been solved. But no one else opened up these problems so clearly, so much at a single breath, noting the very pith and marrow of the originality of Šibenik Cathedral while putting forward a number of plausible original solutions.

Perhaps much of what he wrote will not be proved to be entirely accurate in the detail, but it is alive in the totality of his estimations. As a rule all of his accounts persistently prove that Croatian art is an organic part of European artistic development and that in its numerous creative products it had the power of a creative and highly original assimilation of external promptings, and that on several times, in its golden hours, it was right up to the minute in its involvement in the central streams of European sculpture and architecture. All of this was set out with a simplicity verging on the casual, in clearly structured articles full of eloquent directness, in an endeavour always to exhibit the subject of his study in the light of the highest possible comparative criterion.

He wrote some of his most suggestive pages and assessments about modern Croatian architecture. His study of Stjepan Planić was not just a monographic account of the life and work of one of the most influential of Croatian architects of the 1930s, but also an original thesis about the creative synthesis of the twin directions of both "functionalist and organic architecture", normally separated in

the theory and practice, according to which the “Zagreb School of Modern Architecture” was between the wars a unique phenomenon in not only European but also world architecture.

Dealing in parallel with Renaissance and Modern art, in the last decades he put in systematic work on the evaluation of the “phenomenon of Zagreb in the 1950s”. In the conclusion to the book *Art and Ideology (Croatian Visual Arts Criticism of the 50s)* he defended the thesis that in terms of its freedom in the realm of abstract art Croatia was the only country of the socialist bloc (as it was called) in which even under communist conditions, high quality works of abstract sculpture were produced, even in works commissioned by the state (the simulation method), works which were also the largest abstract sculptures put up in the 1950s and 1960s in Europe. He concluded that the freedom of visual investigation and expression was not the result of circumstances that enabled the abandonment of socialist realism, rather primarily the consequence of a well worked-out and resolutely implemented project of Croatian, above all Zagreb, intellectuals, theorists, art historians, critics, writers and visual artists in all the areas of art, from the cartoon film to applied art and design. According to him this Zagreb 50s Movement, in terms of general relevance - as a creative contribution to European culture, not to be omitted in a complete and objective history of the fine arts in Europe - can be compared with the appearance of Croatian Early Romanesque sculpture and architecture in the 11th century and with the phenomenon of our Early Renaissance architecture and sculpture of the second half of the 15th century.

It is characteristic that in his papers he always endeavoured to make reference to the mainstream of the Croatian art history discipline, to the oeuvres of Karaman, Cvito Fisković, Branko Fučić and Milan Prelog, as well as to the contributions of foreign scholars (Dagobert Frey, Max Dvořak, Josef Strzygowsky, Eynar Dygge) to domestic problems. In a number of articles he defined Karaman as a student of Riegl, Dvořak as a follower and critic of Strzygowsky, and a creative continuer of the Viennese School of Art History in the theory, history, interpretation and historic conservation, as the first Croatian art historian to make an original contribution to European art theory, by an interpretation of the concepts of “border, provincial and peripheral centres”. He insisted that Karaman’s “three concepts” went beyond the regional framework and formed part of the universal theory of art, like Wölfflin’s stylistic categories. He endeavoured at every occasion to pay proper respect to original locally produced contributions of the discipline of art history, and discovered and defined the role of the otherwise totally forgotten Croatian art historian Frano Grubić, interpreting his Viennese dissertation on Viator’s Perspective.

Among other things, Professor Radovan Ivančević was, in a number of conservation issues in the last few decades, a *vox clamantis* to sensitise our cultural audience to the better understanding of its own cultural heritage and the dangers with which it was threatened. Particularly important were those of his writings in which he made clear what is today so very apparent - the problem of the radius of atmosphere of the monument, that is, the space around some sculpture, building, historical centre, which is essential for the integrity of the core to be preserved. These contributions were of exceptional importance for the methodology of conservation, for in many cases a monument that was protected in formal terms

in fact had lost its surrounds, its buffer zone, and remained mutilated as far as its original function and effect were concerned. This is today, for example, the topic of various UNESCO protection bodies, because it has been shown there are a worrying amount of examples, including some of the most celebrated world culture sites, in which the authenticity of the original spatial context has to a significant measure been jeopardised by new and insensitive town plans and constructions or infrastructure projects in their immediate vicinity, or by inappropriate use (the pyramids, the Acropolis, Cologne, Škocjan Cave in Slovenia, the Aeolian Islands, Islamic Cairo, Yellowstone Park, to mention just a few examples).

During the 1990s Ivančević was the editor in chief of all the publications of the Croatian Art Historians Association (including the magazine *Peristil*) in which he was chairman for ten years. This gave him a forum for his everyday work and a live platform. He was the art editor of the first in a series of books called *Croatia and Europe (The Early Age of Croatian Culture)* which under the aegis of the Croatian Academy was launched by Professor Ivo Supičić. By choice of illustrations and the layout of the book, he defined the style of the whole series and the considerable visual appeal of this first number, in which he also set out his theoretical and historical article about Pre-Romanesque art, which has to date not met with any pertinent response. He was engaged in the work of many professional associations, in many commissions (for example, for the reconstruction of the Šibenik dome and the UNESCO commission for the reconstruction of the Old Bridge in Mostar, in which he had - which can be known only to a few - a crucial role in the selection of the final approach) and in other bodies of society in the area of culture, science and art, architecture, town planning and protection of cultural heritage at home and abroad. He worked in UNESCO's Mediterranean Action Plan commission, was a member of CIHA, the world association of art historians, the international association of art critics (AICA), an association for the visual education of children and young people (INSEA, for several years as chairman of the Croatian section). It is hard to list all the many conferences at home and abroad at which he gave well-received lectures and contributions.

He was trusted, because he insisted on the highest ethical standards for this discipline. Indeed, he believed that art historians should be obliged to take a kind of Hippocratic Oath. He managed to get the general public to think carefully about its cultural heritage. In this point of view his interpretations of the Bridge at Mostar are paradigmatic, for he saw it as a local, regional, national and universal heritage. He proved why it was just this bridge that fell at the climax of the civil war of the place. Similarly he showed that both of the world wars were in essence the civil wars of the Western World. From the correspondence I had with him I know that he had a monograph already prepared about the Trogir Chapel of Saint John (he always insisted that we should write it in capital letters) and needed to finish one more (he believed that it would be his last) study on the Gothic and Renaissance style in Croatian and Europe. A little before his death he wrote to me from hospital, announcing - with an invincible belief in life, keeping up his spirits without anxiety - a text containing considerations on the topic of the relations between "science and culture" and on the "role of verbal communication in scholarship set off by a disquisition of msgr. Živan Bezić in "Mogućnosti". Consistent with the style imparted by the framework of his life and all his works and jobs, he wanted his departure from this life to be mediated only by the music

---

of Bach. He did not live to see the publication of this Festschrift of papers by his colleagues, friends and students that we prepared for the magazine in which he published some of his very best articles, the contributions that he set the most store by. We believe that this belated collection will be just the first instalment of a scholarly payment of interest that will be made to him in perpetuity.

Joško Belamarić

IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE*

KNJIGE

Likovna kultura "običnog" čovjeka. Zagreb, Radničko sveučilište Moša Pijade, (Biblioteka Radničko obrazovanje, 1), 1961, 88 str.

Beram, /freske; fotogr. Nenad Gattin/, Beograd, "Jugoslavija", 1965, /66/ str. (bez pag.)

Ivančević, R., Cevc, E., Horvat, A., Gotika u Sloveniji i Hrvatskoj. Beograd <etc.>, Jugoslavija <etc.>, 1984, 181 str.

Ivančević, R., Prijatelj, K., Horvat, A., Šumi, N., Renesansa u Hrvatskoj i Sloveniji. Zagreb <etc.>, Spektar <etc.>, 1985, 184 str.

Umjetničko blago Hrvatske, Zagreb 1986, 216 str. (II. izdanje Zagreb 1993. dopunjeno "Pogovorom ratnom izdanju" s interpretacijom spomenika uništenih u ratu); izdano na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku.

Art treasures of Croatia. Zagreb, Motovun, 1993, 216 str.

Die Kunstschaetz Kroatiens. Zagreb, Motovun, 1993, 216 str.

Ivančević, R. .../et al./ urednik/. Cultural heritage of Croatia: in the war 1991-1992, izd. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993, 304 str. (Series Croatia in the war; 4) /"Foreword" i uvodna studija: "The cultural heritage of Croatia: an evaluation in the context of the European tradition", str. 21-69/.

The cultural heritage of Croatia: an evaluation in the context of the European tradition. Zagreb, Croatia University Press <etc.>, 1993, str. 21-61. U: Cultural heritage of Croatia: in the war 1991/92.

Perspektive. Zagreb, Školska knjiga, 1996, 251 str.

Stjepan Planić i avangarda hrvatske moderne arhitekture /uvodna studija/, u: Stjepan Planić, Problemi suvremene arhitekture (Pretisak izd. iz 1932.). Zagreb: Nakladništvo Udruženja hrvatskih arhitekata, 1996. (Biblioteka Psefizma, 1.) (str. VII-LIV)

* Izbor u žarište donosi Ivančevićeve tekstove relevantne za tematiku koju obrađuje naš časopis. Širu bibliografiju donijet će Hrvatski biografski leksikon u natuknici o Radovanu Ivančeviću.

Rana renesansa u Trogiru, izd. Književni krug (Biblioteka znanstvenih djela), Split 1997, 339 str.

Šibenska katedrala /fotografije Damir Fabijanić/, Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić", Šibenik 1998, 124 str., ilustr. ; 28 cm /izdano na engleskom i njemačkom jeziku/

Šibenik Cathedral, Šibenik, 1998. /i.e. 1999/

Die Šibeniker Kathedrale, Šibenik, 1998. /i.e. 1999/

Likovni govor: uvod u svijet likovnih umjetnosti; udžbenik za I. razred gimnazije, Zagreb: Profil international, 1997.

Likovni govor: uvod u svijet likovnih umjetnosti; udžbenik za I. razred gimnazije, 6. izd., Zagreb: Profil international, 2002.

Stilovi-razdoblja-život I: Od paleolita do predromanike, izd. Profil international, Zagreb, 1999.

Stilovi-razdoblja-život II: Od romanike do secesije, izd. Profil international, Zagreb, 2002.

Stilovi-razdoblja-život III: Umjetnost 20. stoljeća, izd. Profil international, Zagreb 2002.

RADOVI U KNJIGAMA

Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva / uredio A. Badurina; Uvod u ikonologiju R. Ivančević, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1979 (2. izd. 1990), str. 13-82.

Riječ o pisanoj riječi : Katalog: "Pisana riječ u Hrvatskoj". Zagreb, 1986, str. 15-19.

Babić, I., Prijatelj, K., Ivančević, R., Kulturno blago Trogira. Zagreb, 1987 (II. izd., Trogir etc., 1990), str. 53-55, 61-64, 127.

Fabijanić, Damir <fotografije>, <tekstovi>Cela, Camilo Jose, Lehmann, Karl, Ivančević, Radovan. Dubrovnik. Zagreb, Fab, 1993, 171 str. (2. izdanje, predgovor, Zagreb, 1997)

Interpretacija predromaničke umjetnosti, u: Hrvatska i Europa, kultura, znanost, umjetnost. sv. 1, Rano doba hrvatske kulture, srednji vijek (VII-XII. stoljeće) /grupa autora/, izd. HAZU, Zagreb, izdavač AGM , 1997, str. 417-444.

Bečka škola povijesti umjetnosti i Zagreb: utjecaji i nastavljanja. Zagreb, Školska knjiga, 1997, str. 230-255.

Die Wiener Schule der Kunstgeschichte und Zagreb: Einflüsse und Fortsetzung, u: *Ambivalenz des Fin de siècle* Wien Zagreb, D. Barbarić-M. Benedikt (Hg.), Böhlau Verlag, Wien Köln Weimar, 1998, 230-260.

Milan Prelog i teorija o pasivnoj i aktivnoj negaciji antike, uvodna studija u: M. Prelog, *Između antike i romanike*, djela II, Zagreb, 1998. (str. 5-16)

Studije o hrvatskoj umjetnosti Milana Preloga, uvodna studija, M. Prelog, djela III, Zagreb, 1999, (str. 7-14)

Projekt kao sudbina. U zaključku knjige: *Hrvatska likovna kritika 50-ih*, Zagreb, 1999, str. 255-278.

Ivančević, Radovan <et al.>. *Croatiae*. Paris, Gallimard, 1999, 288 str.: ilustr. Guides Gallimard.

Bečka škola povijesti umjetnosti i Hrvatska: utjecaji i kontinuitet, u: *Bečka škola povijesti umjetnosti*, izabrala i prevela S. Knežević, Zagreb, Barbat, 1999, str. 405-429.

Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva /uredio A. Badurina; Uvod u ikonologiju R. Ivančević/, 4. dopunjeno izd., Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000, str. 13-96.

Ljubo Karaman, Problemi periferijske umjetnosti, urednik i pogovor: R. Ivančević, izd. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2001, str. 159-178.

Tesori della Croazia (ur. J. Belamarić), Venezia, 2001. (kataloške jedinice 14, 15, 16)

Janson, Horst Woldemar, *Povijest umjetnosti* (dopunu: *Antologija hrvatskih spomenika*, napisao Radovan Ivančević), Varaždin: Stanek, 2003, str. 956-987.

ZNANSTVENI RADOVI

Župna crkva sv. Jurja u Oprtlju, *Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti*, Zagreb, 4/1963, str. 19-44.

Odnos antiknog i srednjovjekovnog rastera Poreča, *Peristil*, Zagreb, 6-7/1963/64, str. 5-12.

Gotička sakralna arhitektura Istre, disertacija obranjena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Zagreb, 1965, 500 + dokumentacija /neobjavljeno/.

Model srednjovjekovnog Gračišća, *Peristil*, Zagreb, 8-9/1965/66, str. 125-130.

“Staro” i “novo” u arhitekturi i urbanizmu, *Život umjetnosti*, Zagreb, 5/1967, str. 61-68.

Crkva sv. Duha kod Štrpeda u Istri, *Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti*, Zagreb, 6/1969, str. 17-26.

Miješani gotičko-renesansni stil arhitekta Jurja Matejeva Dalmatinca, (Fiskovićev zbornik I.), *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 21/1980, 355-380.

Nove atribucije Jurju Dalmatincu i Nikoli Firentincu i problem valorizacije njihova djela, *Peristil*, Zagreb, 23/1980, 99-106.

Najstariji opis paške zborne crkve, *Peristil*, Zagreb, 25/1982, str. 81-86.

O Jurju Dalmatincu kao crtaču, *Radovi JAZU*, Zagreb, 2(53)/1982, 73-83.

Prilozi problemu interpretacije djela Jurja Matejeva Dalmatinca, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 3-6/1982, str. 25-64.

Reinterpretacija zborne crkve u Pagu, *Peristil*, Zagreb, 25/1982, str. 53-80.

Medulićeva freska Posljednjeg suda u Zadru i Michelangelo, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 23/1983, 229-243.

Ranorenesansni kip Bogorodice u Puli, *Peristil*, Zagreb, 26/1983, 31-36.

Odnos pročelja i prostora hvarske katedrale i problem stilskog određenja, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 24/1984, 73-98.

Slikarski predložak renesansnog reljefa u Trogiru, *Peristil*, Zagreb, 27-28/1984-5, 75-92.

Problem renesansne kupole osorske katedrale, *Peristil*, Zagreb, 29/1986, str. 55-70.

Ikonološka analiza ranorenesansne kapele sv. Ivana Ursinija u Trogiru. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 16/1986/7, 287-344.

Franjevačka crkva u Poreču: urbanistička, arhitektonska i tipološka interpretacija, *Zbornik poreštine*, 2/1987, str. 103-115.

Crkva sv. Trojstva u Hrastovlju: romanika ili renesansa? *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 12-13 / 1988/89, str. 127-137.

Ranorenesansna flora trogirске kapele, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 28/1989, 69-108.

Свод trogirске kapele: ranorenesansni dječji raj, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 14/1990, 96-118.

Trogirska kрstionica (1467) i montažne konstrukcije dalmatinske graditeljske škole, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 30/1990, 145-185.

Morfološka i strukturalna analiza lunete Radovanova portala. Međunarodni simpozij: "Majstor Radovan i njegovo doba" (Trogir, 26-30. 9. 1990), Trogir 1994, str. 91-105.

Trogirska loža: *TEMPLVM IVRIS ET ARA IVSTITIAE* (1471), *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 31/1991, 115-150.

Sorkočevićев ljetnikovac na Lapadu i problem klasične renesanse, Likovna kultura Dubrovnika u 15. i 16. stoljeću, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar, 1991, str. 73-81.

Geneza arhitektonskog rješenja trogirске kapele : (1468). *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 16(1992), str. 54-65.

Renesansni kasetirani свod (par-nepar). /Prijateljев zbornik, I./, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 32(1992), str. 533-551.

Trolisna renesansna pročelja renesansnih crkava u Hrvatskoj, *Peristil*, Zagreb, 35/36(1992/1993), str. 85-120.

Mjerni trokut na trogirskoj kрstionici, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 34(1994), Split, str. 111-120.

Solinska crkva u Gradini: izuzetak ili tip, *Bulletin Razreda za likovne umjetnosti HAZU*, Zagreb, god. 42(1994), br. 1(60), str. 47-57.

Frane Grubić povjesničar umjetnosti iz Solina i Viatrova *De Artificiali Perspectiva, Mogućnosti*, Split, 42(1995), 1/3 str. 104-120.

Geniji - bakljonoše u renesansnoj kapeli sv. Ivana Trogirskog, *Peristil*, Zagreb, 39(1996), str. 35-56.

Putinj nudi, dječaci telamoni trogirске kapele (1468-1482), *Peristil*, Zagreb, 37(1994) /i.e.1996/, str. 33-48.

Odnos trogirске i Bakocz Esztergom kapele. Ivan Duknović i njegovo doba : zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Trogiru o 550. obljetnici rođenja Ivana Duknovića. 1996, str. 179-188.

Two thirteenth-century portals in Istria : models of traditional and innovative use of classical art. *Hortus artium medievalium*, Zagreb-Motovun, 2(1996), str. 57-63.

Predromanička arhitektura raščlanjena nišama, kontinuitet antike. Znanstveni skup Starohrvatska spomenička baština, Rađanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža, Zagreb, 6-8. X. 1992, Zbornik radova. Zagreb: MGC <etc.>, 1996, str. 75-86.

Radius ozračja spomenika, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 20(1996), str. 27-39.

Znanost o umjetnosti, Enciklopedije hrvatske umjetnosti, z, Zagreb 1996, str. 537-541.

Izgubljeni fragment a(n)tičkog sarkofaga iz Raba. /Petriciolijev zbornik 1./ *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Split, 35(1995) /i.e. 1997/, str. 81-88.

Rekonstrukcija Firentinčeva oltara trogirske katedrale. *Peristil*, Zagreb, 38(1995) /i.e. 1997/, str. 51-58.

Nova crkva u Šibeniku (1502): posljednje djelo Nikole Firentinca, *Peristil*, Zagreb, 40(1997), str. 67-80.

Šibenska katedrala u europskoj ranoj renesansi i danas, *Arhitektura*, Zagreb, 50(1997), str. 28-49.

Maniristička komponenta u baštini Korčule: slavluk Foscolo. *Godišnjak grada Korčule*, Korčula, 3/1998, str. 141-159.

Proporcije trolisnih renesansnih pročelja u Hrvatskoj. *Peristil*, Zagreb, 41/1998, str. 59-68.

Byzantium and the West : a morphological and structural stylistic analysis. *Hortus artium medievalium*, Zagreb-Motovun, 4/1998, str. 179-186.

Bratovštinska crkva sv. Mihovila u Korčuli, *Godišnjak grada Korčule*, Korčula, 4/1999, str. 75-94.

Gropellijev model Dubrovnika (1715), *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 23/1999, str. 109-116.

Crkva u Hrastovlju dokazano renesansna (1475), *Peristil*, Zagreb, 42-43 / 1999-2000, str. 77-80.

Proporcije trolisnih renesansnih pročelja u Hrvatskoj. *Peristil*, Zagreb, 41(1998 <i.e.1999), str. 59-68.

Šibenski portreti Jurja Dalmatinca (1443), *Peristil*, Zagreb, 42-43 / 1999-2000, str. 41-76.

Interpretacija i valorizacija ulične mreže i trgova Korčule, *Korčulanski zbornik*, Korčula, 5/2000, str. 21-31.

Pre-romanesque Stone Throne from Poreč, *Hortus Artium Medievalium*, Zagreb-Motovun, 6/2000, str. 189-195.

Firentinac u Veneciji i Dalmaciji, *Mogućnosti*, Split, 1-3/2000, str. 188-194.

Šibenska stolnica – udio renesansne skulpture, “Sedam stoljeća Šibenske biskupije”, Zbornik radova znanstvenog skupa Šibenska biskupija 1298-1998, Šibenik, 2001, str. 831-858.

Renesansna slika Raba, *Peristil*, Zagreb, 44/2001, str. 33-35

Crkva sv. Duha kod Štrpeda u Istri. *Buzetski zbornik*, Buzet, 27(2001), str. 35-54.

Firentinac u Veneciji i Dalmaciji, *Mogućnosti*, Split, 1-3/2000, str. 188-194.

Strukturalna analiza portala Sv. Marka u Zagrebu. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 25(2001), str. 75-80.

Juraj Dalmatinac: Caritas (1451.) i ženski akt u Quattrocentu, *Peristil*, Zagreb, 45 (2002), str. 43-82.

STRUČNI RADOVI

“Staro” i “novo” u arhitekturi i urbanizmu, *Život umjetnosti*, Zagreb, 5/1967, str. 61-68.

Srednjovjekovna sekcija pariške izložbe, *Život umjetnosti*, Zagreb, 18/1972, str. 19-26.

Gattin, Nenad, /Ivančević, R., Zidić, I. - predgovori/. Juraj Dalmatinac: izložba povodom 500 godina smrti velikog majstora, Zagreb, Umjetnički paviljon, lipanj-srpanj, 1975: /katalog izložbe/. Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1975, /36/ str.

Juraj prema Boninu, *Termin*, Zagreb, 1/1975.

Kriterij stila i kvaliteta u interpretaciji neostilova, *Život umjetnosti*, Zagreb, 28/1978, str. 8-21.

Historicismizam i historija, *Život umjetnosti*, Zagreb, 28/1979, str. 48-54.

Mlečići ponovo na Jadranu. O odnosu prema kulturnom, prirodnom i graditeljskom naslijeđu na našoj obali, *Čovjek i prostor*, Zagreb, god. 29, 7-8 (340-341)/1981, str. 28-29.

Mali centar velikog značenja (sv. Petar na Boninovu, Dubrovnik), *Arhitektura*, Zagreb, 178-9/1981, str. 80-82.

Metodska razmatranja o dosadašnjim katastrofama zaštite spomenika i izgledima za buduće pothvate, *Peristil*, Zagreb, 26/1983, str. 149-152.

The written word in Croatia, *Most*, Zagreb, 1/1986, str. 89-100.

Trogirska kapela, ogled, *Mogućnosti*, Split, 11-12/1986, str. 830-835.

Leonardo da Milano? Michealangelo da Sistina? Giogio da Sebenico? Problem imena Jurja Matejeva Dalmatinca, *Mogućnosti*, 5-6/1987, 485-496.

Ljubo Karaman, mit i stvarnost, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 11/1987, str. 187-197.

Prelogova baština, *Arhitektura*, Zagreb, 204-207/1988, str. 2-3.

Kružna forma u opusu Ivana Meštrovića, *Život umjetnosti*, Zagreb, 43-44/1988, 47-78.

Bilješke o sociološkim i psihološkim aspektima u zaštiti povijesnih ambijena-ta u Hrvatskoj, *Pogledi*, vol. 18, br. 3-4, Split, 1988, str. 843-862.

Riječ o Milanu Prelogu, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 12-13 /1988/89, str. 8-15.

Sto godina trajanja, Problem kontinuiteta, tradicije i negacije kulturne baštine, Zbornik radova V. kongresa Saveza društava povjesničara Jugoslavije (Zagreb, 23-26. VI 1988), *Peristil*, Zagreb, 31/32 (1988/1989), str. 9-20.1989.

O modifikaciji baroknog oltara u renesansnoj trogirskoj Kapeli, *Mogućnosti*, Split, 12/1989, str. 1310-1318.

Radovan Trogiru Trogir Radovanu, *Vjesnik*, Zagreb, Panorama subotom, 6.10.1990, str. 19.

Arhitekt Prtenjak: staro-novo, *Čovjek i prostor*, Zagreb, 4/1990, str. 24.

Destrukcija ili restauracija? /Meštrovićev dom likovnih umjetnosti u Zagrebu/ : *Vjesnik*, Zagreb, Panorama subotom, 10.11.1990. str. 10-11.

Čitanje povijesti iz arhitekture i čitanje arhitekture iz povijesti, Zbornik rado-va o De re Aedificatoria, *Arhitektura*, Beograd, 1990, str. 46-48.

Dioklecijanova palača: Škola renesansnih graditelja i klesara, *Klesarstvo i graditeljstvo*, Split, 2(1991), 3-4, str. 5-16.

Dubrovnik Libertas, *Republika*, Zagreb, 47, 9-10(1991), str. 5-12.

Ivančević, Radovan, Meder, Ferdinand. Izvještaj o dvodnevnom međunarodnom skupu posvećenom obnovi kulturne baštine Hrvatske: <Zagreb, 14-15. 12. 1991.>. *Informatica Museologica*. 1-4(1991), str. 98-113.

Problem periodizacije i regionalizacije u interpretaciji hrvatskih zemalja u enciklopedijama. (Znanstveni skup "Suвременa znanost i enciklopedije", Zagreb, 5-6. 10. 1990) U: *Radovi Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža"*, Zagreb, 1(1991), str. 121-132.

Radovanov portal trogirске katedrale i humanizam srednjeg vijeka, *Iseljenički kalendar / Nova Matica*, Zagreb, 1991, str. 130-140.

Riječ o Milanu Prelogu. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 12/13 (1988/1989 <i.e.1991>), str. 8-15.

Dubrovnik: najpoznatiji neznanac u Hrvatskoj. *Dubrovnik*, N.S., 3(1992), 1, str. 43-46.

Marija Planić-Lončarić i istraživanje prostora: in memoriam. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 16(1992), str. 264-269.

Genius loci Croatiae. *Čovjek i prostor*, Zagreb, 1-2 (1992), str. 13-20.

Podržavati ili izrugivati? uvažavati ili "podržavati"? U: O hrvatskoj arhitekturi: napisi eseji, studije / autor odabira Neven Šegvić, Zagreb, Arhitektonski fakultet Sveučilišta, 1992, str. 139-152.

Zaštitite Dubrovnik. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, 17(1993), br. 1, str. 132-133.

O značenju mjesta raspela u crkvi dubrovačkih dominikanaca, *Dubrovnik*, N.S. 4(1993), 1, str. 109-113.

Bilješka uz "Razloge za novu postavu ..." prof Ivana Martinića. *Dubrovnik*, N.s.4(1993), 3., str. 212-213.

Stradanje, obnova i zaštita graditeljske baštine Hrvatske. Zbornik radova Sabora hrvatskih graditelja, Crikvenica. Crikvenica, Hrvatsko društvo građevinskih inženjera, 1993, str. 39-57.

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske od SDPUJ do CIHA. *Život umjetnosti*, Zagreb, 29(1994), str. 101-110.

Ante Mačkušić, donator trogirske kapele Ursini (1468), *Mogućnosti*, Split, 42(1995), 10/12, str. 198-205.

Dubrovačka žitnica Rupe i podrumi Dioklecijanove palače: utjecaj antike na dubrovačku renesansu. *Dubrovnik*, N.S., 6(1995), str. 233-241.

Hrvatska nit u mediteranskom tkivu. *Dubrovnik*, 6(1995), str. 20-36.

Iskustvo renesanse za (bolje) suvremene i buduće ceste, *Ceste i mostovi*, Zagreb, 41(1995), str. 293-295.

Andelko Badurina: Iluminirani rukopisi u Hrvatskoj, *Život umjetnosti*, Zagreb, 31(1996), str. 104-107.

Dvojbe graditeljskog konzervatorskog pristupa obnovi spomenika, Sabor hrvatskih graditelja '96, 7-9. 11. 1996, Cavtat, str. 135-140.

Artistic Heritage of Croatia in the Context of European Cultural Tradition, in Croatia in the Heart of Europe, Zagreb, 1996, str. 59-81.

Grci su bili u pravu: postoje samo četiri elementa, *Encyclopaedia moderna*, Zagreb, 16(1996), str. 34-44.

Ivančević, Radovan <et al.>. Mediterranean and Central European cultural landscapes of Croatia. Zagreb, Croatian Paneuropean Union, 1996, str. 37-60.

Klis. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1996), str. 26-27.

Nin : otok u moru soli. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1996), 18, str. 26-27.

Pazinski kaštel: feudalno gnijezdo nad mračnim ponorom. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1996), 19, str. 26-28.

Zagrebački Kaptol: najveća renesansna tvrđa u Hrvatskoj. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1996), 21, str. 26-27.

Antička Salona: počeci kršćanstva u Dalmaciji. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1997), 23, str. 25-27.

Donji Miholjac: dvorac iz bajke. *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1997), 22, str. 26-27.

Dvigrad: uspavani blizanac nad presahlom rijekom, *Hrvatski zemljopis*, Zagreb, 4(1997), str. 26-27.

Treba li Trogiru treći most? *Radovan*, 1, Trogir, 1997, str. 12-14.

Radovan. 900 godina sna ili 500 godina zaborava? *Lettre internationale*, Zagreb, 7(1997), str. 15-22.

O trgovima i ljudima. *Kolo*, Zagreb, 6/7 (1997), str. 11-29.

Šibenska katedrala u europskoj ranoj renesansi i danas, *Arhitektura*, Zagreb, 50(1997), str. 28-49.

Renesansni dječji raj: kapela Ursini u Trogiru. *Cicero*, Zagreb, 1(1998), str. 28-34.

Majstorsko čitanje povijesti: u potrazi za identitetom (Branko Fučić i regionalna umjetnost), *Cicero*, Zagreb, 2/1999, str. 40-46.

Grčević, Mladen <fotografije>, Ivančević, Radovan <text>. Graditeljstvo kroz vjekove = Architecture through centuries. Zagreb, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske; Školska knjiga, 1999, str. 3.

Četvrta dimenzija u projektiranju prometnica i načini prometnog povezivanja, u: Zbornik "Sabor hrvatskih graditelja", Cavtat 6-8. travnja 2000, str. 591-595.

Snovi mladosti i fanatizam struke, u: Krešimir Tadić (1934-1997): fotografije, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 19. IX. 8. X. 2000. <katalog izložbe> str. 9-10.

Leggere Dubrovnik : la poetica di una città e di uno spazio, u: tematski blok - Dubrovnik: La voce di una città. *Most = The bridge*, Zagreb, (2000 [i.e. 2001]), 1/4, str. 141-147.

Juraj Dalmatinac i Šibenska katedrala, u: Šibenska katedrala UNESCO, popis svjetske kulturne baštine, HAZU, Gliptoteka, rujan 2001, str. 8-31.

Ceterum censeo capellam esse reparandam, *Mogućnosti*, Split, 7-9(2003), str. 128-130.

NATUKNICE U ENCIKLOPEDIJAMA

Likovna enciklopedija Jugoslavije, 1 (A-J) 1984, i 2 (K-Ren) 1987: GOTIKA; KOVAČEVIĆ, Edo; NIKOLA IVANOV FIRENTINAC; PLANIĆ, Stjepan.

Enciklopedija hrvatske umjetnosti, 2 (Novi-Ž), 1996: ZNANOST O UMJETNOSTI - POVIJEST UMJETNOSTI; a iz LEJ-a su preuzete njegove natuknice KOVAČEVIĆ, FIRENTINAC i PLANIĆ.

Hrvatski biografski leksikon 5: GRUBIĆ, Frane.

